

Hi ha molts contextos polítics i socials en què l'escriptor ha de lluitar perquè la seva veu no sigui silenciada pel poder. És el cas d'Ana Blandiana, que va començar a publicar en ple comunisme a Romania. O de Denise Desautels, que a 'Una felicitat imposada' recorda els anys de despertar nacional dels quebequesos en un Canadà només anglòfon

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

“**A** primera vista, la relació entre el món i l'escriptura és un prisma senzill amb tres cares: hi ha escriptors que contempen el món tal com és, d'altres que s'il·lusionen i el veuen com l'haurien desitjat i d'altres que l'intenten canviar”, escriu Ana Blandiana al petit però imprescindible recull d'articles i conferències *Lapor de la literatura* (el segon volum de la col·lecció *Ferida Oberta*, que coediten Cafè Central i Adia Edicions). Nascuda a Timisoara el 1942, Blandiana va créixer en ple comunisme, i abans de publicar els seus primers poemes era conscient dels perills que implicava la paraula en un règim com el romanès.

“El meu pare era sacerdot ortodox i va estar tancat a la presó en diverses ocasions –recorda l'autora, que ha visitat Barcelona recentment per participar en el festival de poesia que anualment se celebra a la ciutat al mes de maig-. Amb 17 anys vaig debutar en una revista de Transsilvània i vaig haver de pensar un pseudònim. Se'm va acudir homenatjar el poble on va néixer la mare, Blandiana, i vaig buscar un nom que hi rimés, Ana”. Així va néixer la identitat que l'ha acompanyat des de llavors. Una trentena de llibres després, són pocs els que recorden que rere la màscara d'Ana Blandiana hi ha Otilia Valeria Coman.

Els “enemics” del poble

Abans de publicar el seu primer volum de poemes, *Primera persona del plural* (1964), es rumorejava que rere el pseudònim s'hi amagava “un enemic del poble”. “S'havien decidit a perseguir-me fins i tot abans de debutar”, admet l'autora. Aquest element la va “beneficiar”, perquè l'expectació pels seus versos va créixer i el seu primer llibre va ser un èxit. La poeta no oblida el dia que va rebre els exemplars de *Primera persona del plural* a casa: “Em vaig posar a plorar perquè la censura l'havia destrossat. Des de llavors no he deixat que em toquessin ni una coma, encara que no era fàcil publicar, perquè els censors llegien meticulosament qualsevol text per detectar-hi elements inadequats”. Blandiana va poder publicar

LA MEVA PÀTRIA A4
ANA BLANDIANA
CAFÈ CENTRAL /
EUMO
TRAD. CORINA
OPROAE
152 PÀG. / 16 €

UNA FELICITAT IMPOSADA
DENISE DESAUTELS
LABREU EDICIONS
TRADUCCIÓ
D'ANTONI CLAPÈS
202 PÀG. / 18 €

LA POR DE LA LITERATURA
ANA BLANDIANA
CAFÈ CENTRAL /
ADIA EDICIONS
TRAD. CORINA
OPROAE
70 PÀG. / 12 €

Alçar
la
veu
per
canviar
el món

a
llegim

44-45

- Entrevista a J.N. Santaaulàlia, autor de 'La sorra vermella'
- 'L'islam avui', l'últim assaig de Dolors Bramon

46-47

- Pere Antoni Pons ressenya la tercera novel·la de Max Besora
- Reedició d'"El comte de Montecristo", de Dumas

RUTH MARIGOT

CAFÈ CENTRAL: 25 ANYS DE PERSISTÈNCIA

Tot i que Antoni Clapés i Víctor Sunyol van fundar Cafè Central el 1989, no va ser fins al 1992 que van arribar els primers títols de la seva col·lecció més emblemàtica, *Jardins de Samarcanda*. "La nostra idea inicial era fer catàleg -diu Clapés-. Vam començar amb dos títols que exemplifiquen el que hem fet després. Hi havia *S'ha reventat l'hospici*, de Carles Hac Mor, un poeta llavors poc reconegut i d'una tendència gens dominant, i *El visitant*, de David H. Rosenthal". Dels 84 títols que han publicat fins ara -quatre cada any- la meitat són traduïts, i l'altra han sigut escrits en català. *Samarcanda* compta amb un centenar de subscriptors que assegurin "cobrir despeses" -els seus títols també es troben a les llibreries-, tot i que Clapés reconeix que "publicar poesia no és un negoci". "Els llibres que publiquem han de tenir una inquietud lingüística i moral", explica. Entre els molts encerts del catàleg hi ha antologies d'Emily Dickinson i John Burnside, i llibres d'Anise Koltz, Margarita Ballester, Roger Costa-Pau, Jordi Larios, Giuseppe Ungaretti i Lucia Pi-trelli. "Vint-i-cinc anys després ens trobem amb un panorama amb moltes editorials de poesia -diu Clapés-. Hi ha LaBreu, Adia, Terrícola, Edicions del Buc, Godall... Això dona visibilitat a poetes que abans no podien publicar, però actualment l'oferta és superior a la demanda". Des de fa un any el poeta Jaume C. Pons Alorda s'ha afegit a l'equip de Cafè Central amb la intenció d'assegurar el futur del projecte.

amb certa normalitat durant la dècada dels 60 i dels 70. "Va haver-hi uns anys de llibertat relativa. El problema va ser quan Ceausescu va anar a Corea del Nord i la Xina es va proposar ser com Mao -diu-. A partir del 1975 tot va començar a enfosquir-se i les prohibicions van tornar. En aquells moments ja era coneguda a l'estranger i no era tan fàcil aturar-me". Blandiana va evitar ser prohibida el 1985 gràcies al suport internacional. Tres anys després el govern hi va tornar: durant l'últim any del règim, la poeta va ser una autora prosa-crita. "Durant aquell temps vaig escriure la meua única novel·la, *El calaix amb aplaudiments* -fa memòria-. Hi escrivia totes les atrocitats que em tocava viure. Si no ho hagués fet probablement no ho hauria resistit". Novel·listes com Norman Manea es van exiliar i ja no van tornar al seu país. Poetes com Nichita Stanescu i Leonid Dimov van morir abans de la caiguda del règim comunista a finals del 1989.

A partir de llavors, els escriptors de Romania van poder tornar a expressar-se lliurement. "Quan vam descobrir la llibertat de la paraula, paradoxalment la importància de la paraula va disminuir -diu-. Després del 1989, l'eco d'un poema no ha arribat mai més a la intensitat que havia tingut durant el comunisme. Els poemes havien reemplaçat la religió i la filosofia: les metàfores eren l'última reserva de llibertat".

Recuperar la veu íntima

Durant els primers anys de democràcia, Ana Blandiana es va implicar políticament "per estimular el retorn de la democràcia". El seu compromís va fer que deixés de banda la seva obra literària. "A la dècada dels 90 vaig ser extremadament popular, però ningú em reconeixia com a poeta -diu-. A vegades, caminant pel carrer, se m'acostava algú i m'abraçava. El meu home em deia que una dona normal no es deixaria abraçar així com així... No ho feien amb malícia, sinó com si jo fos una icona religiosa". Va tornar a publicar amb *Collita d'àngels* (1997) i *El sol del més enllà* (2000) i des de llavors no ha deixat d'escriure llibres de poemes i d'articles. El penúltim poemari -l'únic que es pot trobar en català-

Denise Desautels
"Al Quebec on vaig créixer, qualsevol que pensés en l'art d'una manera ambiciosa havia d'exiliar-se o suïcidat-se"

és *La meua pàtria A4* (Cafè Central, 2015), traduït magníficament per Corina Oproae, que també s'ha ocupat de versionar dos poemes més que van patir problemes amb la censura, Lucian Blaga i Marin Sorescu: del primer ha publicat *Els poemes de la llum* (Cafè Central / Llibres del Se- gle, 2016); del segon, l'antologia *Per entre els dies* (Leonard Muntaner, 2013 i 2016).

"En els meus últims reculls ja no em sento obligada a anar a favor ni en contra de ningú -explica Blandiana-. El meu objectiu és davallar fins al fons de mi mateixa". Una de les seves preocupacions principals a *La meua pàtria A4* és el pas del temps. "Desitgem no envellir però avancem cap a la mort", diu. A més de mostrar-se com una excel·lent observadora de la natura, Blandiana també exhibeix de tant en tant un saludable sentit de l'humor. "No s'ha de perdre mai! Cal rebaixar el patetisme de tant en tant i sense que el lector s'ho esperi", comenta.

La perillositat de la literatura

El 1945 naixia Denise Desautels a Mont-real. La novel·la autobiogràfica *Una felicitat imposada* -traduïda ara per Antoni Clapés a LaBreu, però publicada en francès el 1998- recrea els anys previs a la Revolució Tranquil·la. "El Quebec no existia, era una província del Canadà petita i tancada -diu-. La cultura que es permetia en aquells moments era folklòrica. Qualsevol que pensés en l'art d'una manera ambiciosa havia d'exiliar-se o suïcidat-se. En aquells moments parlar amb llibertat no era possible". Si el 1948 el manifest *Refus global* [Rebuig global] que Paul-Émile Borduas i quinze artistes van signar acabaria implicant represàlies per a tots ells per criticar l'immobilisme quebequès, una dècada més tard la situació començava a canviar. "Calia prendre la paraula -diu-. Ja no pensàvem en guanyar-nos el cel, sinó el present".

Una felicitat imposada dedica un capítol a la visita de la narradora a una retrospectiva de Van Gogh al Museu de Belles Arts de Mont-real el 1960. "En uns quants anys es passarà de l'ombra a la llum com un miracle. Esdevindrem éssers vivents", escriu Denise Desautels al llibre, on apareixen alguns dels noms decisius de la cultura quebequesa que van irrompre amb força a partir del 1959, moment en què arrenca la Revolució Tranquil·la. Hi ha, entre d'altres, Anne Hébert, Réjean Ducharme i Nicole Brossard. "Em vaig fer dona en un context de modernització de la nostra cultura, anys en què els autors en llengua francesa començaven a aparèixer i es va crear un ministeri d'Educació i un

CÈLIA ATSET

Ana Blandiana
"Quan vam descobrir la llibertat de la paraula, paradoxalment la importància de la paraula va disminuir"

altre de Cultura, procés que va culminar amb l'Exposició Universal [1967], que ens va col·locar de sobte al món". Fins llavors el món anglòfon ho havia dominat tot: "La classe obrera parlava francès. Els empresaris, en canvi, parlaven anglès. També els dirigents -diu l'autora-. Sense la Revolució Tranquil·la i tot el que va comportar segurament ja no existiríem".

Entre la tendresa i el dolor

Desautels va debutar amb el llibre de poemes *Comme miroirs en feuilles* el 1975 i des de llavors ha publicat una trentena llarga de títols més. És una de les veus més reconegudes del Quebec, i en català se'n pot llegir *Tomba de Lou* (2000) i *Sense tu, mai no hauria mirat tan amunt* (2013). "A *Una felicitat imposada* el meu alter ego té més de 50 anys quan recorda la seva infantesa i primera adolescència -explica-. Al seu voltant diversos familiars van morint, però ella està obligada a ser feliç, perquè viu envoltada de tendresa i de dolçor. No és fins que té 14 anys que descobreix que carrega una llosa de dolor i de patiment". No era el primer cop que Desautels rememorava "els crits íntims" que s'anaven acumulant dins seu. A *La Promeneuse et l'oiseau* (1980) ja en va parlar en forma de poemes: "La veu lírica puja a un arbre i dubta entre llançar-se al buit o arrencar a volar".

La novel·la reconstrueix el món on l'autora va créixer. "La mare em va animar a estudiar perquè ella no ho havia pogut fer -diu-. Creia que escriure era una professió bonica i ornamental. No entenia que la literatura és jugar amb el foc, i que de vegades el poeta també posa la gent que l'envolta entre les flames". Desautels es va casar i va tenir un fill amb la intenció de viure amb la normalitat que s'esperava d'ella. "Tenia una por terrible d'obrir l'habitació de Barba-blava on s'amagaven els perills de la literatura", recorda. Quan es va atrevir a fer-ho va ser tota sola, deixant enrere el marit. En paral·lel a l'auto-exploració van començar a arribar els llibres. L'autora ja no s'ha aturat mai més. "Escriure és un gest de vida -diu-. Pot voler canviar el món o transformar-te a tu mateix. Et dona la possibilitat de somiar, encara que el somni sigui sovint un malson".